

פרשת וארא: האם צריך לכתוב שלום או שלו'

בס"ד

פתיחה

בפסוקים הראשונים של פרשת השבוע (ו, ב - ג) אומר אלוקים למשה, שהוא נקרא גם בשם הויה, ושלאבות הוא לא התגלה בשם הויה, אלא רק בא-ל ש-די: "וַיִּדְבֹּר אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי יְקֹוֹק. וְאַתָּה אֶל־אַבְרָהָם אֶל־יִצְחָק וְאֶל־יַעֲקֹב בָּאֵל־שֶׁ־דִּי וְשָׁמִי יְקֹוֹק לֹא נִדְעָתִי לָהֶם". נחלקו רש"י ורמב"ן בביאור הפסוקים:

א. **רש"י** (שם) ביאר, ששם הויה מסמל את קיום ההבטחות, ובניגוד לשם א-ל שדי. לפירוש, כוונת הקב"ה הייתה לנזוף במשה, שלמרות שאליו התגלה בשם הויה, דבר המבטא שההבטחות שניתנו לו יתקיימו בימיו, בכל זאת בחר להתלונן. האבות לעומת זאת, אליהם התגלה בשם א-ל שדי כך שידעו שההבטחות שניתנו להם לא יתקיימו בימיהם, בכל זאת לא התלוננו.

ב. **הרמב"ן** (שם) בעקבות קושיה על רש"י, ביאר אחרת את הפסוק. הוא כתב 'על דרך האמת', ששמו של הקב"ה מבטא דרגות שונות של התגלות לנביאים. אל האבות התגלה הקב"ה בא-ל ש-די, שזאת התגלות ברמה נמוכה מבחינת הקרבה והבהירות, מההתגלות של שם הויה בה התגלה למשה. ובלשונו:

"ועל דרך האמת (= הקבלה) בא הכתוב לומר, אני ה' נראיתי להם באספקלריא של א-ל ש-די, ואותי אני ה' לא נודעתי להם, שלא נסתכלו באספקלריא המאירה שידעו אותי. והנה העניין, שהאבות היה גלוי השכינה להם והדבור עמהם במדת הדין רפה ונהג עמהם בה, ועם משה יתנהג ויודע במדת הרחמים שהוא בשמו הגדול, כי התורה בשמו הגדול ניתנה."

בעקבות העיסוק בשמות ה' בפרשה, נעסוק השבוע בשאלה האם מותר למחוק שם ה' שנכתב במחשב. כדי לענות על שאלה זו נפתח במחלוקת הפוסקים, אלו שמות נחשבים שמות ה' אותן עסוק למחוק. כמו כן נעסוק בשאלה האם מותר לכתוב שלום, או רק שלו', והאם עיתון שיש בו דברי תורה זקוק לגניזה.

השמות האסורים

בפרשת ראה (יב, ג) כותבת התורה שיש לנתץ את מזבחות העובדי כוכבים ולאבד את שמם מן העולם, ופסוק לאחר מכן כותבת התורה שאת אותם הדברים אסור לעשות לה' ולשמו. מסמיכות זו למדו במדרש תנאים (שם), שיש איסור לנתץ אבן מהמזבח או מבית הכנסת (עיין בדף לפרשת בהר בחוקותי שנה ב'), לשרוף עצי הקדש, וכן למחוק את שם השם.

עם זאת, לא כל כינוי של הקב"ה נחשב שם ה'. הגמרא במסכת שבעות (לה ע"א) כותבת שרק שבעה שמות נחשבים מקודשים. שאר הכינויים כגון רחום, חנון, אדיר, חזק, על אף שיש לנהוג בהם בכבוד, מותר למחוקם במקום הצורך, כיוון הם רק תיאורים לקב"ה לא שמות. ובלשון **הרמב"ם** (יסודי התורה ו, א):

"כל המאבד שם מן השמות הקדושים הטהורים שנקרא בהם הקדוש ברוך הוא לוקה מן התורה, שהרי הוא אומר בעבודת כוכבים ואבדתם את שמם מן המקום ההוא לא תעשון כן לה' אלהיכם. ושבעה שמות הם, השם הנכתב וי"ד ה"א וא"ו ה"א והוא השם המפורש, או הנכתב א-דני, וא-ל, א-לוה, וא-להים, וא-להי, ושי-די, וצ-באות."

מה דינם של בס"ד ובע"ה? **הרמ"א** (רעו, י) פסק בעקבות **תרומת הדשן**, שאם אדם כתב י', כיוון שמטרתו לרמוז לשם ה' - יש להיזהר ולמחוק שם זה שלא לצורך. עם זאת, נראה שמותר למחוק בס"ד כיוון שהאות ד' בבס"ד, רומזת ל"דשמיא", שם שאין בו קדושה. כמו כן מותר למחוק בע"ה, כיוון שהאות ה' מסמלת את המילה 'השם', מילה שגם בה אין בה קדושה.

כתיבת 'שלום'

האם בשם שלו' יש קדושה? הגמרא במסכת שבת (י ע"א) כותבת, שאסור לומר 'שלום' בבית המרחץ, כיוון שיש בכך ביזיון לקב"ה ששמו נקרא שלום. בעקבות כך נחלקו הראשונים:

א. **התוספות** (סוטה י ע"א ד"ה אלא) התקשו, מדוע הגמרא במסכת שבעות לא מונה את השם 'שלום' ביחד עם שבעת השמות שאסור למחוקם? ועל אף שרחום וחנון מותר למחוק, דינו של השם שלום חמור יותר, והראיה שאסור לאומרו במרחץ! הם תירצו, שאכן גם השם שלום צריך להיכלל בשמות הקדושים שאינם נמחקים, אלא שהתנא לא מנה את כל השמות.

ב. **הרשב"א** (ז, תיח) **והר"ן** (שבת י ע"ב ד"ה אסור) חלקו על התוספות, שכן לא מסתבר לומר שהתנא מנה בדווקא שבעה שמות קדושים ולא מנה את השם שלום. משום כך נקט, שהשם שלום אינו כלול בשמות הקדושים, אך מכל מקום יש בו מעט קדושה ולכן אסור לאומרו בבית המרחץ שלא יתבזה.

עוד הוסיף הרשב"א וכתב, שעל בסיס אותו עיקרון יש להיזהר מכתבת שלום במכתבים וכדומה, כיוון שהרבה פעמים הם מתגלגלים על הרצפה ומתבזים. כך נקטו גם **המנחת יצחק** (ח, קכו) **והרב אלישיב** (בכל מכתב שכתב) בעקבות **הרמ"א** (יו"ד רעו, יג) שכתב שיש להיזהר, ולכן בכל מכתב או פסק שכתבו מופיעה המילה שלו', ולא שלום. ובלשון המנחת יצחק:

"והנראה דיש עוד צירוף, היכא דלא אומרים רק תיבת שלו', ולא שלו' לך או שלו' עליכם, דאם אומר אף לאשה תיבת שלו' לבד, יש לומר דלא הוי שאלת שלו' רק ברכה לכל המשפחה ולכל העולם, וכשמו שכתב בעזר מקודש שם לעניין ברכת מזל טוב עיין שם."

ג. **הרא"ש** (כלל ג, טו) בדעה המקילה ביותר כתב, שלמרות שאין לומר 'שלום' בבית המרחץ בגלל ששמו של הקב"ה שלום, מכל מקום כיוון שלא מדובר בשם עצמי אלא בשם פעולה, אין איסור לכתוב שם זה על אגרות למרות החשש שיזרקו.

עוד יש להוסיף בסברא להקל את דברי **הרדב"ז** (שם) שכתב, שכאשר אין מתכוונים לשם ה' וודאי שאין בכך בעיה. וכן את דברי **שו"ת אבן השתייה** (הובא ביביע אומר או"ח ו, טו), שטען האיסור לכתוב שלום הוא רק כאשר כותבים בכתיבה אשורית, וכתיבה שבזמנינו ייתכן שאינה נחשבת אשורית וכפי שראינו במקום אחר (בראשית שנה ה').

בדולר של ארצות הברית, מופיע האמירה 'in god we trust' - 'באל אנחנו בוטחים'. את השטר של ארצות הברית וודאי שאין בעיה לשרוף, כיוון שהם נוצרים, ואלוהיהם עבודה זרה, דנו האחרונים בעקבות הגמרא במסכת סנהדרין (קא ע"א) הפוסקת שיש איסור ללחוש פסוק על מכה, מה הדין כאשר נכתב שם ה' באנגלית:

א. **הב"ח** (יו"ד קעט, יא) כתב, שכאשר הגמרא כותבת שאסור ללחוש פסוק על מכה, איסור זה נאמר בין אם לוחשים את הפסוק בעברית ובין אם בשאר לשונות. בטעם פסיקתו נימק, שהגמרא במסכת שבת (מ ע"ב) פוסקת, שדברים של קודש אסור לאומרם בבית המרחץ גם בלשון לעז, ואם כן אין הבדל בין הלשונות. ובלשונו:

"כתב רש"י על שם רבו, שאין אסור אלא בלשון הקודש אבל במזכיר השם בלשון לעז לא. ותימה מנא ליה, הא דבפרק כירה לגבי מרחץ ובית הכסא איתא להדיא, דאמר אביי דברים של קדש אסור לאומרם בלשון חול. הילכך נראה גבי לחש נמי מה שאסור בלשון קדש אסור נמי בלשון חול וכך היא משמעות כל הפוסקים שלא הביאו הך דפירש רש"י בשם רבו."

ב. **רש"י** (שבת שם) ובעקבותיו **הרמ"א** (קעט, ח) חלוקים על הב"ח, וסברו שמותר ללחוש פסוק בשאר לשונות. בביאור ההבדל בין סוגיה זו לאמירת דברי תורה בשאר לשונות בבית המרחץ ביאר **הש"ך** (שם, יא), שדברי תורה יש בהם קדושה מצד התוכן שיש בהם, לכן גם בלועזית אסור לאומרם בבית המרחץ, כיוון שאחרי הכל נאמרים דברי תורה.

לעומת זאת שם השם ופסוקים, הקדושה קיימת לא ההבנה שמדובר בשם ה', אלא בגלל הקדושה שיש בכתיבת שם זה, והקדושה חלה רק כאשר השם נאמר בלשון הקודש - לכן אין איסור ללחוש על המכה בלשון לועזית. עוד הוסיף, שמשום כך אין בעיה למחוק שם השם שכתוב בלועזית, כי גם במקרה זה - אין בשם קדושה, וכן פסק **המשנה ברורה** (פ, י).

שם שנכתב שלא בקדושה

במקרה בו אדם כותב מילה שהיא שם ה' אך מתכוון למשמעות שונה, ולדוגמא "יקוּוּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל-מִקְוֶה אֶחָד", אין מחלוקת שאין בשם קדושה. נחלקו הפוסקים, מה הדין כאשר התכוונו לשם ה', אך לא התכוונו שתחול עליו קדושה:

א. הגמרא במסכת גיטין (כ ע"א) כותבת, שאם אדם התכוון לכתוב יהודה והשמיט בטעות את הדי' ונוצר שם הוויה, אין באותו השם קדושה ומותר למוחקו. הפוסקים הבינו בעקבות כך, שאפילו אם מתכוונים לכתוב את שם ה', אך לא מתכוונים לקדש אותו, מותר למוחקו, כך פסק **השולחן ערוך**, וכן הביא **ההגהות מיימוניות** (רמב"ם, שם) בשם **היראים**:

"כתב הרא"ם ואם כתב אותיות של שם ולא נתכוון לקדש בכתיבתו, אין בהן קדושה, כדתיא בגיטין, הרי שהיה צריך לכתוב את השם ונתכוון לכתוב יהודה וטעה ולא הטיל בו דלת, מעביר עליו קולמוס ומקדשו (חוזר על הכתוב, ובכך מקדש את השם), דברי רבי יהודה, וחכמים אומרים: אין השם מן המובחר (ולא תועיל העברת קולמוס). אלמא דבעינן (הרי שצריכים) כוונה."

ב. **הש"ך** (יו"ד רמז, יב) הסכים שאם כתבו יהודה ובטעות יצא שם הוויה, מותר למחוקו, אך חלק וטען שאם כתבו שם ה' שלא על מנת לקדשו, אסור למוחקו בחינם, ורק מחיקה לצורך תיקון מותרת. הסברא לכך ככל הנראה היא, שגם אם אין בשם קדושה, כיוון שכתוב שם ה' והמוחקו נראה כמוחק את ה', אין לעשות זאת בחינם.

דברי תורה

יוצא שלמעשה, כאשר כתוב שם השם בעברית על דף וכדומה חובה לגנוז אותו, והמוחקו עובר על איסור דאורייתא. כמו כן, כאשר יש דף שכולו דברי תורה, כמו גמרות, ומשניות, פסק **הרמב"ם** (יסודי התורה ו, ח) שחובה לגנוזו, אך בניגוד לאדם שמשחית שמות השם שעובר על איסור דאורייתא, אדם המשחית דברי תורה עובר על איסור דרבנן.

המקרה הנפוץ ביותר שעליו יש לדון, הוא עיתון או עלון, שיש בו מדור קודש, אך שאר התוכן הינו חול. לכאורה, במקרה מעין זה, אם לא הפרידו את החלק בו יש קדושה - צריך לגנוז את כל העיתון. בפועל לא נוהגים כך, ורבים זורקים את כל העיתון לפח, ודנו הפוסקים בטעם הדבר. כמו כן יש להוסיף, שאם יזרקו את העיתונים הללו לפח, יהיה עומס גדול בגניזה והנזק גדול מהתועלת.

מחלוקת האחרונים

א. **הרב פיינשטיין** (אגרות משה ד, לט) כתב לחדש, שכאשר כותבים ספר קודש על מנת שיקראו בו פעם - פעמיים, לאחר הקריאה אין בו כבר יותר קדושה ומותר למחזר אותו, מכיוון שיש מעין תנאי שהקדושה תחול רק בזמן הקריאה. אמנם, סברא זו לא כל כך מובנת (וכן הרב פיינשטיין הסתייג ממנה), מעבר לעובדה שבדרך כלל יש כוונה שיקראו בעיתון כמה שיותר פעמים.

ב. **הרב אשר וייס** (שו"ת בהלכות גניזה) כתב שיש להסתמך על דברי **השבות יעקב**, שמותר אפילו לשרוף (בצנעה) גמרות וכדומה, כיוון שאם ייגנזו, הביזיון יהיה גדול יותר. על אף שלמעשה כתב שלא סמכו על השבות יעקב, אבל בעיתונים שיש בהם מעט דברי תורה, גניזה רק תבזה אותם, ולא ממש שורפים אותם בידיים אלא רק זורקים לפח - יש מקום להקל אם מכניסים אותם לשקית:

"ואף שקשה מאד להתיר שריפה ואיבוד בידיים מכל מקום נראה לענ"ד דאפשר דעדיף להכניס את מוספי העיתונים לשתי שקיות (עדיף שקית לא שקופה) ולהניח באשפה, כי יודע אני שקשה מאד לנהוג כבוד בהררי הגניזה המצטברים בתחנות האיסוף ומעשים בכל יום שתילי תילים אלו מתגוללים בדרך בזיון במקומות הריכוז והאיסוף וגם בבתי הקברות."

ג. אפשרות נוספת עליה יש שכתבו שניתן להסתמך, שבניגוד לעבר לא האדם מדפיס את דברי התורה, אלא המדפסת, דבר שגורם לפיחות בקדושת הדברים (ועיין בדף כי תבוא שנה ב'). אמנם סברא זו לא ברורה, שהרי כפי שראינו לעיל אסור לומר דברי תורה באנגלית במרחץ, כיוון שהעיקר הוא התוכן - לכן אין זה משמעות לכך שמכונה הדפיסה את דברי התורה.

שבת שלום! קח לקרוא בשולחן שבת, או תעביר בבקשה הלאה על מנת שעוד אנשים יקראו...